

LA RELACIÓ ENTRE VALORS I COMPORTAMENTS

Jesús Vicens

Introducció

En aquest escrit volem tractar la vinculació entre la conducta social i individual i els valors, més o menys explícits, que justifiquen les actituds i els comportaments de les persones. Distingim, per una banda, diferents nivells de comportament, i introduïm, per l'altra, una polaritat entre racionalització i percepció. Ambdues són bases que orienten la manera de comportar-se. Volem també ressaltar que aquesta polaritat és tensa.

Establím seguidament, i com a primer punt, la hipòtesi que els tres elements més decisius del comportament: percepció, valors i idees, estan en una relació jeràrquica segons la qual la percepció que tenim de la realitat ens duu a infondre valors i significats a les nostres accions i a elaborar idees. Voldria, com a punt 2, assenyalar la configuració d'un canvi social que es dona al nivell de la consciència per mor d'un canvi en la manera de percebre la realitat. El canvi de consciència té lloc amb una certa acceleració. Les crisis i les fluctuacions que observem en la societat actual apunten cap a aquests canvis. Finalment, en el punt 3, exemplificaré els moviments de canvi en un àmbit on la percepció està qüestionada i emergeix una nova consciència amb diferents valors i idees; aquest és el medi ambient.

Tant els valors que atribuïm als objectes materials com els símbols que defineixen les situacions socials configuren les formes del comportament. També les relacions personals i les aspiracions interiors constitueixen, davant la nostra consciència, un estil en la manera de fer. Els valors i símbols són expressions complexes de la sensibilitat i de la cultura humana perquè infonen significats.

Els quatre nivells de comportament on podem observar la complexitat de la conducta humana, que introduïm breument per a la comprensió del tema, són:

1. El nivell material i corporal dels objectes, és a dir, la nostra relació directa i sensitiva amb les coses que conformen l'espai.

2. El nivell simbòlic de la convivència col·lectiva, és a dir, la interacció social segons els papers assignats i les institucions que els donen suport.

3. El nivell personal i íntim del tracte emotiu i afectiu interpersonal, és a dir, la comunicació no mediatitzada pels papers assignats sinó directament expressada pels sentiments i la percepció subjectiva.

4. El nivell de la pròpia consciència, és a dir, les intuïcions, les aspiracions, les creacions, les sensibilitats, i altres que constitueixen un vincle d'unió amb l'ésser.

Òbviament, en la realitat de cada dia aquests nivells de comportament que hem distingit es donen simultàniament. No hi ha clares diferències sinó èmfasis segons la situació en què ens trobem. La combinació dels quatre nivells de comportament requereix un «art de viure» més que unes hàbils tècniques de conducta o unes pautes estratègiques en la manera de fer. Un «art» que s'ha de cultivar des dels components de la personalitat de l'individu, però, sobretot, obrint la capacitat de percepció.

Aquí, els components institucionals d'una cultura poden ser beneficiosos segons el rerafons valoratiu i ideològic que tingui. «L'art de viure» depèn de la cultura que el sustenta, encara que l'individu i la seva personalitat siguin les manifestacions més prominents d'aquest art. La personalitat representa el nucli del comportament, no obstant això, no pot deslligar-se del medi que l'envolta.

La societat moderna ha convertit les institucions en formes de comportament massificades en les quals es perd tant «l'art de viure» com la personalitat. La qual cosa fa que el nivell simbòlic de les representacions socials quedi molt reduït a comportaments automàtics a partir d'imatges prefixades. En canvi, en les cultures no modernes es conserva un «art» en la manera de fer que combina creació i tradició, una socialització subjectiva que ressalta les qualitats humanes dels mestres i líders. El tema, en els nostres dies, és peculiar perquè les cultures no modernes estan immerses en països dependents, els quals estan supeditats políticament a l'estil de la societat moderna europea o americana i dominats econòmicament per la modernització dels països rics.

El comportament social i el valor que atribuïm a les coses materials, als símbols i a les representacions socials, als sentiments i a la consciència, tot allò que entra en relació amb nosaltres, té, endemés, una polaritat contraposada. Dues forces d'atracció que imbueixen complexitat a l'hora d'actuar.

Això és:

a) *La percepció de la realitat* en forma d'intuïció, copsament, vibració, etc., l'adquisició directa de coneixement. Sabem sense paraules i sense saber el perquè. És la percepció que s'ubica en l'hemisferi dret del cervell.

b) *La racionalització de la realitat* en forma d'idees, ideologies, normes, institucions, etc., el coneixement adquirit en la socialització. Sabem perquè hem après. És la raó que codifica l'hemisferi esquerre del cervell.

Una força, la percepció, requereix la qualitat receptiva, l'altra, la racionalització, requereix la qualitat interceptiva.

La societat moderna s'ha decantat per la segona força de la polaritat i ha frenat la primera. Ha creat, com a conseqüència d'això, una enorme tecnologia i una ciència sofisticada. Són productes de la racionalització. Però ha limitat i condicionat, com a cultura racionalista, el comportament de les persones i els seus valors a l'àmbit de la raó.

Això és el que ha entrat en crisi i fa que emergeixi una consciència social que vol recuperar la qualitat receptiva de la percepció. La polaritat entre les dues forces està en tensió. La mateixa tensió que hi ha entre un i altre hemisferi o entre els diferents nivells de la ment humana. Per a uns, per exemple, disposar dels avenços tecnològics moderns

com ara un telèfon mòbil pot representar un gran avantatge comunicatiu, per a altres, en canvi, representa una gran dependència. Es tracta d'un valor. No obstant això, com a cultura racionalista, la societat moderna imposa el telèfon mòbil, i la discrepància inconforme d'altra gent posa en qüestió el valor d'aquest racionalisme en adonar-se de les limitacions que genera.

Hi ha, per tant, una tensió cultural que fa que les bases valoratives quedin qüestionades i els comportaments siguin ambivalents. Sabem que la cultura és molt poderosa a l'hora de condicionar la percepció de les persones i d'influir en el seu comportament, sigui una influència intel·ligent o estúpida. Davant els desafiaments actuals de la humanitat, per exemple, el medi ambient, l'estabilitat demogràfica, la convivència entre els països, o altres, es veu una influència ambigua de la cultura. Tot i ser poderosa, les respostes no tenen la intel·ligència de beneficiar el conjunt, tot sabent que, un cop destruït aquest, la particularitat desapareix. Tot i l'embolic de l'ambigüitat cultural, les noves percepcions que emergeixen són també molt poderoses.

Construïm la realitat amb el poder d'aquesta polaritat. No obstant això, també percebem «altres realitats», que no construïm, amb una sensibilitat molt vinculada a la salut corporal.

1. Percepcions, valors i idees com a substrat del comportament

Cap al final dels anys cinquanta apareix un debat intel·lectual als Estats Units i a tot l'Occident, del qual la sociologia es fa ressò. Aquest és: el dilema individualista que, per una banda, posa en relleu la fenomenologia de Husserl i l'etnometodologia de Garfinkel, i el dilema col·lectivista que, per l'altra, predomina a la societat americana, bé en el funcionalisme de Parsons, bé en la teoria del conflicte de Rex i Dahrendorf. Ideologies i paradigmes de la interacció social que deixen una empremta en el comportament social. Un debat que posa en relleu la pregunta: qui construeix la realitat social? les institucions, estiguin ben ajustades o estiguin en conflicte? o la consciència més subjectiva (Peter Berger) i més oberta a la percepció (fenomenologia)?

Aquesta referència és només per il·lustrar en termes sociològics la polaritat assenyada. Per una banda, l'individu i la consciència, que és més que racionalització, i que construeix la realitat a partir d'allò que percep. I, per altra banda, la col·lectivitat, o els grups, amb una interacció social, que també construeixen la societat en forma de normes i institucions.

És una projecció en l'àmbit intel·lectual de la polaritat que vull posar en relleu respecte als valors. Polaritat que hem definit com a percepció i racionalització. El ressò d'aquesta discussió s'ha accentuat en cada dècada que ha transcorregut. El nivell actual de tensió social ha augmentat per discrepància de valors i d'interpretacions subjectives del funcionament de la societat. Principalment, perquè han augmentat els graus de perill dels desafiaments mundials.

Volem indicar a continuació la vinculació entre els valors, les idees i les percepcions. Són tres components que defineixen l'ésser humà i constitueixen el substrat del seu comportament, individual i cultural. L'esquema que seguim és el següent: els valors cohesionen el comportament, i tant les idees com les percepcions es mouen al seu entorn. Les percepcions són una experiència directa de la realitat i per això són a la base, i les idees apareixen com una experiència elaborada de la realitat o com un procés de socialització, i per això destaca la conducta externa o social.

Amb paraules metafòriques podem dir que el comportament està nucleat pels valors, i tant les idees com les percepcions generen una òrbita al seu voltant. La força de les idees i l'amplitud de les percepcions seran les que concediran la significança als valors. Cal ressaltar que aquest conjunt, que genera un camp d'influències sobre el comportament de l'individu, de la societat i de la cultura, pot ser indistintament conflictiu o harmònic.

El moment actual es caracteritza a tot el planeta perquè és sociològicament conflictiu. Hi ha una crisi profunda de valors. Els països desenvolupats estan, per exemple, entre el confort del nivell de vida per una banda, i la insatisfacció de la baixa qualitat de la vida, per l'altra, amb aspectes com la salut, el medi ambient, la comunicació humana o el sentit de la vida. Crisis urgents d'aquest segle, el deteriorament mediambiental per tal d'obtenir rendes altes, i l'alteració dels sistemes ecològics vitals, en són exemples. I, els països pobres, que constitueixen tres quartes parts de la població mundial, es troben en la mateixa crisi. Les seves necessitats prioritàries d'aliments, sanitat, educació i ordenació del territori confronten amb una economia de dependència, igualment destructiva per al medi ambient, sota el pretext d'obtenir divises, sense impulsar el desenvolupament autònom.

Individualment, la crisi es manifesta amb una pèrdua d'identitat de la socialització apresada, bé sigui per l'acceleració en què tenen lloc els canvis tecnològics, sense una suficient assimilació psicològica i de mentalitat, bé sigui per la marginació a la qual es veu sotmesa molta gent com a conseqüència de les fluctuacions polítiques i econòmiques. Una societat que només té lloc per a uns quants i en un període relatiu de la vida, el que fa referència al treball, és una societat malalta: una cultura que ha generat una gran marginació, en la qual grups d'edat importants com ara infants i gent gran experimenten igualment una consciència de marginació. Els joves troben moltes dificultats per integrar-se socialment. La identitat està contaminada per les dificultats d'un reconeixement. D'altra banda, els mateixos grups marginats i marginals generen una subcultura pròpia que fa emergir, en ells mateixos, noves identitats.

Actualment, les idees fluctuen més acceleradament a causa de la tecnologia de les comunicacions, encara que també més superficialment. L'àmbit de la racionalitat s'ha amplificat amb la cultura moderna i s'ha relativitzat alhora amb el reconeixement de les cultures no modernes, i en les maneres de fer dels països dependents. En aquest sentit, ha emergit una pluralitat d'ideologies polítiques i religioses que expressen diferents racionalitats.

Idees, ideologies, tradicions i institucions diverses arreu del món assenyalen una situació mundial de crisi entre nord-sud, entre est-oest, entre musulmans i occidentals, etc., que ens remet a la profunda crisi de valors en la qual transita la societat humana i a la qual cap país ni cap cultura per si sola no pot aportar una solució definitiva ni universal.

Les idees confrontades en forma d'ideologies polítiques, religioses i econòmiques que ens situen davant la crisi humana de valors exigiran un canvi substancial en l'altre aspecte oblidat per la cultura moderna, això és: la percepció. La qualitat receptiva i globalitzadora de l'hemisferi dret. I aquí les teories de la psicologia humanista com la fenomenologia i el diàleg intercultural tenen la possibilitat d'una aportació fructífera.

2. La configuració del canvi: crisis i fluctuacions

La percepció, l'altre punt de la polaritat en òrbita al voltant dels valors, està més imbricada en la psicologia profunda, en la qualitat de l'ésser. Tot i que les condicions

socials de riquesa o de pobresa, de domini o de dependència, de llibertat política o d'opressió, condicionen l'ús i el desplegament de la percepció humana, és una dimensió no desenvolupada suficientment en la nostra societat moderna. Així com en la confrontació d'idees i de racionalitats aquestes es poden posar en conflicte, les visions i les percepcions, individualment o culturalment, són irreductibles. La confrontació té lloc en un context en el qual s'ha de reconèixer la pluralitat i s'ha de tenir una actitud global.

Les crisis de personalitat són crisis d'idees, de referències, de saber-se situar en el lloc apropiat. No obstant això, les crisis d'identitat són crisis de percepcions. La identificació, sigui d'un individu o d'una cultura, demana percepció, copsament i vibració amb la realitat.

La hipòtesi que proposem és que, si configurem una jerarquia dels tres aspectes esmentats: valors, idees i percepcions, de manera que la percepció se situï a la base dels valors i la racionalitat se situï a la superfície, obtenim una visió que supera la fragmentació de les dimensions humanes i l'opció racionalista de la polaritat. Seria una superació en l'àmbit de la concepció del món de la crisi de la societat actual. Això vol dir que la guia bàsica de la nostra conducta individual i social ha de provenir de la percepció que copsem de la realitat, això és, de la qualitat receptiva per entendre-la. I les idees han de racionalitzar i justificar aquestes percepcions. Les idees han d'estar al servei de la percepció que tinguem de la realitat i no a l'inrevés.

Estem en un moment de canvi significatiu de la consciència col·lectiva, en la qual, per exemple, es comença a intuir la unitat de tot el planeta i es comença a sentir la validesa d'una visió global tant de les crisis com de les solucions.

La societat moderna ens ha conduït a l'abisme de catàstrofes, i aquí és on percebem la gravetat del problema, les crisis, i la vitalitat del planeta i dels seus ecosistemes, les solucions. I percebem que ambdues coses no poden tractar-se des d'una anàlisi científica o econòmica, ni tan sols des d'una actitud racionalitzadora del que s'ha fet i aplicar unes polítiques estrictes. Això pot ser convenient, però, per ser eficient, cal, com defensem en aquesta hipòtesi, un canvi en la visió del món, en la consciència dels individus. L'autèntic problema i la solució és a la ment de l'home. Per això mateix, ressituar la dimensió perceptiva, però conservant la tensió de la polaritat, és el punt d'equilibri que es necessita. És a dir, reconciliar les divisions de la psique humana dutes a terme pel racionalisme modern.

Valorem, d'altra banda, l'experiència intuïtiva i sensible de moltes cultures no modernes en aquest canvi de consciència que pot contribuir a harmonitzar el desequilibri configurat per la modernitat, pot reinvertir el procés actual que ha dut a un ofegament de la capacitat receptiva, i pot facilitar un reconeixement, novament, del misteri de la realitat i possibilitar-hi la immersió.

Les idees tenen un lloc definit i específic dins el coneixement, però distint del que prové de la percepció. La ciència moderna utilitza un llenguatge abstracte que són les matemàtiques i crea una instrumentalització que és la tecnologia. No obstant això, no pot explicar molts aspectes de la realitat que romanen inexplicables, però que la percepció pot copsar. L'home té capacitat de percebre i interactuar amb el desconegut, encara que la seva capacitat de raciocini no pugui aportar cap justificació.

Reinvertir el procés vol dir, al nostre entendre:

a) Reconsiderar la base que constitueix tot comportament, això és: la qualitat receptiva i la capacitat d'observació del medi, distinta a la manipulació, l'assaig i l'experimentació d'aquest.

Aquí les cultures no modernes poden aportar un gran coneixement. Tres exemples, entre molts d'altres, poden il·lustrar aquesta proposició. Un, la cultura dels bauls a Bengala Occidental (Índia), amb les seves cançons i danses, vinculades a la naturalesa i a l'esperit que la sustenta, que estan orientades, entre d'altres, a obrir la capacitat perceptiva de l'individu i del grup. Dos, el *dhikr* i l'*hadra* dels sufis a Korba (Tunísia) tenen, també, entre d'altres, aquesta finalitat d'obertura. Un tercer exemple, la cultura *huichol* (Mèxic) és una de les que més lluny ha arribat pel que fa a saber alterar la consciència perceptiva i tractar més directament amb el misteri de la realitat.

La cultura moderna, en canvi, molt coneixedora de la racionalitat científica, és una gran desconeixedora del potencial que representa la percepció humana, excepció feta de l'esforç de la psicologia humanista i transpersonal i d'altres paradigmes en ciències socials. L'avenç, en aquest sentit, és reduït, encara que enormement important. El que ha fet la ciència convencional és ofegar-los a l'empara de la manca de proves racionalistes del sovint discutit «mètode científic». El diàleg intercultural serà el marc dintre del qual aquests corrents no convencionals i nous paradigmes podran desenvolupar-se.

b) Atorgar valor, a partir de la qualitat receptiva de l'home, als quatre nivells de comportament que assenyalàvem al començament, això és: el nivell material i corporal; el nivell simbòlic, el nivell personal i íntim i el nivell de la consciència. Una valoració que tindrà l'empremta de la significació provinent de la percepció.

La configuració d'un sistema jeràrquic, en el qual la percepció és a la base dels valors que han d'orientar el comportament a través d'unes idees i uns significats, aporta una directriu nova a la conducta. Les idees són el vehicle dels valors i no «fins» en si mateixos. Tampoc no són proposicions que abastin tota la realitat. La confusió s'ha creat en el moment en què la societat moderna considera les idees com a «fins» últims de la realitat. Per exemple, la democràcia parlamentària és una idea que ha assolit més importància que el valor que vol reflectir, això és, la participació de la gent en els assumptes col·lectius. I ha passat a ser un «fi», quan només hauria de ser un mitjà per a la participació. Un mitjà que podem considerar obsolet, ja que els ciutadans podríem, amb instruments telemàtics, participar periòdicament en les decisions polítiques sense necessitat d'intermediaris. Considerar les idees com a «fins» últims de la realitat és un error que pertany a la història del pensament europeu.

3. Les actituds davant el medi ambient: l'imperatiu ecològic sobre el comportament individual i social

Un dels àmbits on es posa en evidència la percepció que tenim de la realitat i el valor cultural que li atorguem, és la sociologia del medi ambient. Ens podem plantejar la problemàtica del medi ambient, des de l'angle de la sociologia, per observar els comportaments.

El tipus de relació que establim amb el medi ambient indica el grau de sensibilitat i de consciència del que significa, és a dir, el valor que li atribuïm i la percepció que en copsam. Canvia radicalment l'actitud si l'interès pel medi ambient és d'explotar-lo per obtenir uns beneficis particulars o equilibrar-lo per aconseguir una riquesa de conjunt.

Troblem diferents comportaments sociològics davant diferents actituds culturals. La societat moderna valora el medi ambient com un marc d'aprofitament i de benefici ajustat a la ideologia de l'economia moderna. La premisa bàsica d'aquesta és el lucre, i això justifica una consciència explotadora. Si observem, per altra banda, els indígenes

d'Amèrica, la terra és el vehicle sagrat de comunicació amb el gran esperit que els vincula a tot l'univers. Si ens-acostem a les idees dels moviments ecologistes, per indicar un altre exemple, veiem que el medi ambient és un sistema vital complex que, en alterar-lo, pot produir reaccions destructives, tot i l'enorme capacitat d'autoregeneració de la terra.

Hi ha altres exemples, pero tots assenyalen que estem davant idees, valors i percepcions ben diferents d'un imperatiu que és l'ecologia. Els diferents comportaments que sorgeixen són irreductibles, i per això mateix, es troben en un conflicte mortal. La consciència que els justifica es basa també en una percepció irreductible. Són irreductibles a causa del caràcter imperiós de l'ecologia.

Aquest exemple té una importància especial per a la supervivència dels sis mil milions de persones que poblen el planeta, juntament amb uns deu milions d'espècies vivents diferents, amb tot el dret i la dignitat d'habitar igualment la Terra. L'exemple és adequat perquè toca directament aspectes fonamentals de la percepció com ara: el sosteniment de la vida, la qualitat i la riquesa de la interacció entre les espècies o els cicles vitals de regeneració.

La percepció del medi ambient que ha imposat la modernitat, amb la ideologia del creixement il·limitat, posa en joc, per primera vegada en la història, les amenaces de desaparició de l'espècie humana. Aquesta espècie devora, com un càncer, els elements bàsics que nodreixen la vida. També ha generat la probabilitat que desapareguin totes les espècies, a més de la humana, i la Terra hagi de reiniciar un nou cicle d'evolució. Aquestes alternatives són possibles. Per això és important reflexionar sobre la psicologia de l'home modern i debatre conjuntament la percepció que es té de la realitat i les idees que se'n fan.

Repassem la sociologia d'aquesta problemàtica. Partim del fet que la crisi ecològica representa una de les crisis més greus que hi ha hagut sobre el valor atribuït al medi ambient. I, per això mateix, fa que la modernitat pateixi una crisi de valors. L'ocupació de la població activa, les relacions internacionals, la dona, el desenvolupament, la pacificació, totes estan en situacions crítiques per mor de concepcions inviables. Els valors moderns fallen. El medi ambient mostra l'imperatiu irreversible dels valors egoistes de la modernitat i indica un desafiament crucial.

La societat moderna ha interferit en:

a) Els cicles vitals de la vida: l'aigua; el clima, amb l'efecte hivernacle; la fertilitat de la capa superficial de les terres de cultiu, desertitzant-les; l'atmosfera, que ha enverinat; la biodiversitat dels boscos tropicals, que ha destruït.

b) Els components sociològics: ha produït l'explosió demogràfica, la fam, les malalties, l'aigua contaminada i la misèria.

c) La vida d'algunes cultures indígenes, que ha exterminat amb les seves llengües, els coneixements i les savieses. Aquestes cultures han passat de 6.000 els anys cinquanta a 4.000 els anys vuitanta, i segueixen reduint-se.

Aquests fets donen un caràcter imperatiu a la crisi ecològica. La no superació de la crisi pot representar, com hem dit més amunt, la pèrdua de la vida de l'home i de la majoria de les espècies. Tant el Club de Roma com l'Institut Worldwatch de Nova York han recollit prou dades i informació per indicar que ja s'ha arribat a uns llindars de destrucció i irreversibilitat. De fet, el planeta no alimenta tota la població humana, i encara que es coneguin models potencialment possibles, la realitat és la mort per manca d'aliments.

Les variables que configuren el medi ambient entren de ple, al nostre entendre, en l'anàlisi d'aquest simposi. Dependrà del valor que atorguem, en un futur immediat, a l'equilibri ecològic i a les seves lleis. Això només és possible amb la qualitat receptiva que dèiem al principi. Una qualitat que ens permeti canviar la percepció de la realitat i faci suficient impacte a la consciència per tal de canviar el comportament, indiferent i explotador, sobre el medi ambient. El sentit que s'atribueix a les coses, als símbols, a la intimitat i a la consciència, és a dir, al quatre ordres de comportament assenyalats, farà que la conducta individual i col·lectiva s'orienti en aquesta direcció de la superació de la crisi.

Hi ha un recurs sociològic a favor de la superació, això és, el diàleg entre les diverses cultures amb la voluntat d'intercanviar coneixements. El contacte directe de cultures indígenes amb el medi ambient fa que els savis indígenes coneguin misteris de la natura desconeguts per la civilització moderna, per exemple, el benefici curatiu de plantes silvestres. El 90 per cent de la vegetació tropical segueix sent desconegut per a la ciència moderna i probablement no per a aquestes cultures. La dificultat en un possible diàleg rau en la percepció que tenen i el valor que atribueixen a les coses. Per exemple, la visió d'un professor o d'un xaman del que és un ecosistema tropical fa difícil la comunicació, és a dir, la visió científica i la visió sagrada xoquen en el nivell del racionalisme, però no necessàriament en una concepció global de les dimensions de la persona. Un diàleg fecund pot permetre extreure el millor de cada visió.

Estem davant un tema decisiu, el medi ambient, pel que fa referència a la percepció individual i social. Les actituds de la societat moderna segueixen sent les d'ignorar el problema i relegar-lo en mans de la ciència i de la tecnologia moderna. Aquesta (la ciència moderna) no només no presenta cap solució, sinó que és una de les causes de la ruptura en l'equilibri de molts ecosistemes. La sacralitat de les cultures antigues tampoc no té suficient ressò davant els fòrums internacionals. I els moviments ecologistes, tot i l'impacte des dels anys setanta, no són suficientment considerats pels governs, els quals no poden incloure les polítiques que defensen perquè això implicaria un canvi en el sistema. Els governs duen a terme una política que preservi el sistema social i polític modern.

El caràcter imperatiu de la crisi ecològica ens situa en un debat que no pot ser ideològic. Els fòrums internacionals mostren les limitacions que tenen en el diàleg degudes a les idees amb les quals inicien els debats. Molt sovint es limiten a una negociació de poder polític de les ideologies presents. Entenem l'imperatiu ecològic com un debat de percepció. Un imperatiu imposa una visió de la realitat que no és ideològica. L'exemple del medi ambient és evident en aquest sentit. La destrucció del planeta no és ideològica, és perceptiva: ens hem equivocat quan hem cregut que el medi ambient era mecànic, en lloc d'ecològic. I és aquest canvi de percepció el que urgeix. Saber que un ecosistema és un complex de formes de vida que requereix un comportament diferent al que s'aplica a la matèria. Quan alguna cultura sacralitza aquesta situació, potser al darrera hi ha una intel·ligència superior a la de l'enginyer.

Un cop es copsi la gravetat de la crisi ecològica, una alteració destructiva global del medi ambient, es podran aplicar polítiques i intervencions eficients en la reinversió del procés destructiu (àmbit de les idees), que s'ajustin a una consciència col·lectiva que s'ha inclinat cap a una percepció sensible i vital del medi en el qual vivim.

La consciència mediambiental, tant als països rics com als països pobres, ha creat un impacte qualitatiu imparable. La sensibilitat pel medi ambient no és exclusiva d'alguns

països. Als cinc continents hi ha projectes de desenvolupament econòmic autònom respectuosos amb el medi ambient, això és, de regeneració dels cicles ecològics vitals i reciclatge de la producció.

Investigacions i projectes de desenvolupament autònom, d'una banda, i els moviments socials de defensa del medi ambient, de l'altra, estan canviant les idees sobre la gestió mediambiental, i això és degut a la percepció distinta de la Terra. La hipòtesi Gaia de Lovelock, per exemple, defensa que la Terra té les funcions d'un ésser vivent. Igualment, la simpatia per les terres sagrades dels indis, un altre exemple, i l'adhesió a les lluites ecologistes fa que considerem seriosament la perspectiva d'una consciència global, i el planeta com la pròpia casa.

El medi ambient és un marc de referència que permet observar les actituds i els comportaments, individuals i socials, tant en una escala global com en una escala reduïda.

.

Per acabar volem recapitular el que hem vist fins ara, i ressaltar la labor de la filosofia i de les ciències socials en la transformació de la consciència i en la percepció de la realitat:

1. Tenim, d'una banda, els quatre nivells de comportament: corporal, simbòlic, íntim, interior.
2. Observem, per altra banda, una polaritat representada per la percepció i la racionalització.
3. Ubiquem les percepcions, els valors i les idees com a maneres irreductibles de coneixement.
4. Establim la hipòtesi d'un ordre jeràrquic entre els tres aspectes, que fóra un sistema d'interrelació superador de la crisi.
5. Considerem que per reinvertir el procés de deteriorament és imprescindible un canvi en la consciència social, i aquest prové d'una obertura en la nostra capacitat receptiva.
6. Exemplifiquem el canvi amb el medi ambient. Un aspecte sociològic vital on estan reinvertint-se la percepció de la realitat, els valors i les idees que li atribuïm.

La labor de la filosofia, la psicologia humanista i d'altres enfocaments de les ciències socials en la transformació de la consciència és lloable i mereixedora d'un reconeixement. Confiem en un debat que pugui contribuir a formes de comportament individual i col·lectiu molt més profundes i enriquidores per a l'ésser humà, on les percepcions, els valors i les idees tinguin una interrelació fecunda que orienti i lideri un canvi que superi la crisi actual de l'home. Una crisi que no és individual però que passa per cada individu. No és tampoc social, però passa per totes les configuracions col·lectives: institucions, organitzacions, grups... És una crisi de l'ésser que defineix la condició humana. Una crisi de consciència. La resolució ha de situar-se en el àmbit de les cultures de cada territori i llengua.

Tal com els mestres d'aquest paradigma, Maslow, Wilber, Huxley..., han assenyalat, les fronteres de la consciència són fictícies, i el potencial humà és enorme i inexplorat, i pugna per manifestar-se. Si és així, el planeta amb els ecosistemes i les cultures amb les savieses en seran els primers beneficiaris.

Bibliografía

ALEXANDER, Jeffrey

(1989). *Las teorías sociológicas desde la segunda guerra mundial*. Tedisa, Barcelona.

BERGER, Peter; LUCKMAN, Th.

(1983). *La construcción social de la realidad*. Amorrortu, Buenos Aires.

BROSSE, Thérèse

(1981). *Conciencia-energía*. Taurus, Madrid.

BROWN, Lester R.

(1993). *La situación en el mundo* (Instituto Worldwatch). Ed. Apóstrofe, Madrid.

CASTANEDA, Carlos

(1988). *El conocimiento silencioso*. Swan, Madrid.

LOVELOCK, J.; SAGAN, C.; PANIKKAR, R. [et al.]

(1990). *Simposium sobre la Tierra*. Kairós, Barcelona.

MASLOW, A.

(1983). *La personalidad creadora*. Kairós, Barcelona.

MEADOWS, Donella [et al.]

(1993). *Más allá de los límites del crecimiento* (Club de Roma). Círculo de Lectores, Barcelona.

PORRIT, Jonothon [et al.]

(1991). *Salvemos la Tierra*. Círculo de Lectores, Barcelona.

ROSZAK, T.

(1985). *Persona/Planeta*. Kairós, Barcelona.

RUSELL, Peter

(1991). *La tierra Inteligente*. Gaia, Madrid.

VICENS, Jesús

(1995). *El valor de la salud*. Siglo XXI, Madrid.

WILBER, Ken

(1989). *El proyecto Atman*. Kairós, Barcelona.